

Ne stavi nas na kušnju

Kako razumjeti prošnju iz *Očenaša* „i ne uvedi nas u napast“?

*Pietro Bovati**

Ugledni crkveni oci i brojni tumači Svetog pisma stoljećima su veličali religioznu kvalitetu *Očenaša*. Smatrali su da je *Očenaš* savršena molitva koju nas je izravno naučio sam nebeski Učitelj. Neki su vidjeli u toj molitvi ishodište svih molitava Starog zavjeta, a drugi su je opisali kao sintezu kršćanske kateheze u obliku želja i prošnji.¹ Takav slavljenički ton motiviran je činjenicom da vjernik ponavlja autentične Isusove riječi koje su nastale kao plod Isusova vlastitog moljenja (Lk 11,1). Time se savršenost kršćanske vjere pokazuje također načinom na koji se zajednica obraća svomu Bogu.

Molitva i želja

Ne bismo htjeli zaniijekati nijedan od upravo navedenih vidika. Valja ipak zamijetiti da molitva *Očenaš* sadržava samo zazive, ustvari želje i prošnje. Ne nalazimo u toj molitvi dimenziju zahvaljivanja ili slavljenja, ni izričit izraz vjerničkog predanja, ni klanjanja, ni meditativnog osluškivanja Božje riječi. U svojem učenju o molitvi Isus je, dakle, smatrao bitnim *usmjeriti želju*² tako da njegovi učenici prihvate svjesno, cijelim srcem, ono što je istinsko dobro, ono što će Otac nedvojbeno učiniti za njih, jer ljudska molitva, kojom upravlja Krist, izriče na pravi način upravo ono što sam Bog hoće.

Očenaš se sastoji zapravo od niza od sedam zaziva. Na početku je poput uvoda zov, oslov koji je upućen Ocu, a koji na očit način stvara temelj moliteljeva

* Pietro Bovati, bibličar, tajnik Papinske biblijske komisije, Rim. Članak je tiskan 3. veljače 2018. u *La Civiltà Cattolica*, 169 (4023), 215–227. S talijanskoga preveo bibličar Pero Vidović.

1 U staroj su Crkvi postojale dvije nerazdvojive kateheze. Jedna je *traditio Symboli* s naukom o vjeronauku (*Credo*), a druga je *traditio orationis dominicae* sa snažnom katehezom o *Očenašu* (usp. V. Grossi, *Il Padre nostro. Per un rinnovamento della catechesi sulla preghiera*. Tertulliano, Cipriano, Agostino, Rim, Borla, 1983, 23–28). Sv. Augustin upravo je stoga napisao: »Prvo ste naučili u što vjerovati; danas ste pak naučili kako se obraćati onomu u koga ste povjerovali« (*Serm.* 57, I, 1). Tertulijan veliča *Očenaš* ovako: »U njemu je kao u nekom sažetku sadržano cijelo evanđelje« (*De oratione*, I, 6; IX, 1). Ciprijan naziva *Očenaš* »zgnusnutim pregledom nebeske nauke« i »veličanstvenom sintezom propisa spasenja« (*De oratione dominica*, 9, 28).

2 Sv. Augustin s pravom ukazuje da u *Očenašu* imamo »pravila svake svete želje« (*De perf. inst. hom.*, 8,18).

pouzdanja. Prve tri želje odražavaju iskustvo poslušnosti Sina Božjega. U njima zapravo molitelj moli da se ispuni ono što Otac želi. Moli da se ispuni Očeva volja i da se ona dogodi u povijesti njegova Kraljevstva. Tri sljedeća dijela, tri prošnje u drugom dijelu *Očenaša*, iako izražavaju ono što čovjek sa svoje ljudske strane očekuje, u potpunom su skladu s Božjom voljom i u svojoj biti traže da se dogodi na zemlji, na jednak način kao i na nebu, nešto što je Gospodin već uslišao.

S druge strane, Isus svojom molitvom poučava molitelja da *traži* (usp. „išтите“, „tražite“, „kućajte“: Mt 7,7) jer molitva ima dimenziju koja je svojstvena za dječete u potrebi, svojstvo koje vjernik ne treba nikada zaboraviti. Iz takvog stanja molitelj veliča dobrotu onoga koji upravlja svoj pogled prema siromasima da ih obogati (Ps 113,5–9; Lk 1,51–54).³

Bez sumnje, potrebno je napomenuti da *Očenaš* kao čin molitve Bogu ima sastavnice koje su upitne, a koje katkad ni ne zamjećujemo. Time ne mislimo samo na pogrješne prošnje, a koje molitelj smatra svetima, nego na samu činjenicu da se ti zazivi javljaju u obliku *imperativa* koji je upućen Bogu te izgleda kao da stvorenje diktira svojem Stvoritelju pravila ponašanja i kao da je potrebno poticati Gospodina da ispuni nešto što mu je dužnost. Sveto pismo nas, naprotiv, podsjeća da nebeski Otac savršeno zna potrebe svoje djece (Mt 6,8.32), uvijek ih je spreman darivati (Iz 30,19). On uslišava molitelja još prije nego je taj uspio izustiti riječi svoje potrebe (Iz 65,24). Stoga imperativno zahtijevati i ustrajati u tome može biti čin koji je uvrjedljiv i nedoličan te, što je paradoksalno, može pokazivati manjak vjere: nastoji li se možda vikanjem probuditi uspavanog Boga (1 Kr 18,27)? Ili ga se nastoji upozoriti na nešto što njegove oči nisu zamijetile? Ili se možda hoće uvjeriti Boga da treba učiniti neko dobro jer bi inače on, Bog, možda oklijevao da to učini bez moliteljeve vike?

Jedan je samo način na koji se može opravdati žestina i inzistiranje zaziva u *Očenašu* te prepoznati u njima čin vjere u Boga. Treba ih razumjeti kao izraze postupnog moliteljeva otkrivanja onoga što mu Gospodin hoće podariti. Takvo mu je molitelju stoga potrebno neko produženo vrijeme u molitvi da bi smireno dospio do spoznaje da Otac neizostavno daruje dobrima onoga tko zna ponizno cijiniti dar (1 Iv 5,14–15). Isus je rekao izliječenoj bolesnici: »Vjera te tvoja spasila« (Mt 9,22; 15,28 itd.), čime je poručio da se uslišanje molitve dogodilo jer je srce osobe u potrebi bilo otvoreno sigurnosti ljubavi koja je bezgranično velikodušna i moćna. Takva je ljubav Gospodina koji djeluje u povijesti.

Očekuje se, dakle, posebno poštovanje od onoga tko izriče molitvene zazive i da je ono u okviru jezičnih oblika koje se upotrebljavaju u molitvi. Ti izričaji stoga imaju potrebu za tumačenjem. Molitelj koji riječima iz psalama govori Svevišnjemu: „Učini ovo i ono, ne zaboravi, požuri se, ne okreći svoje lice od mene“ i slično, unosi u svoju molitvu određenu kritiku koja je upućena Gospodinu. Često se u prozbenim psalmima molitelj služi izričito riječima prijekora: »Zašto si me ostavio?« (Ps 22,2); »Dokle ćeš me zaboravljati?« (Ps 13,2); »Zašto

3 »Gospodin hoće da molimo kako bi dao onomu tko traži i kako ne bi bilo podcijenjeno ono što nam je već podario« (Augustin, *Serm.* 56, III, 4).

se skrivaš u dane tjeskobe?» (Ps 10,1). Očito je da slične izričaje ne treba uzimati doslovno jer spadaju u biblijski književni oblik koji je nastao iz ljudske stvarnosti u kojoj patnik čezne da netko intervenira i da to učini što brže jer bi inače, ostavljen i od Boga (usp. Ps 22,1), mogao smrtno stradati (usp. Ps 22,16; 28,1). Taj se molitelj osjeća usamljen i ostavljen (Ps 22,12; 25,16) te osjeća da mora jako vikati ne bi li ga netko čuo i zato će zvati sve do trenutka dok se pomoć ne pojavi. Potrebno je stoga dešifrirati takve izričaje da bi im se razumio pravi smisao. Zapravo, svaki molitveni zaziv, osobito kad poprimi dramatične tonove, može poslužiti da onaj koji vjeruje počne cijeniti na osobit način iznenađujuću milost spasenja. Uistinu, onaj tko moli na autentičan način izgovara svojim molitvenim zazivima, a da toga i ne mora biti svjestan, darove koje mu Bog već daje.

Problematična prošnja „i ne uvedi nas u napast“

Prošnje drugog dijela *Očenaša* odnose se bez sumnje na „nas“. „Mi“ predstavljamo zajedništvo Gospodinovih učenika, tj. onu zajednicu koja je hodočasnička u pustinji, koja je na meti brojnih opasnosti, odricanja i duhovnih nevolja. No, valja zamijetiti da su također želje prvog dijela *Očenaša*, koje traže da njegovo Ime bude sveto, da se dogodi njegovo kraljevstvo i da se vrši njegova volja, usmjerene na dobro onih koji su još „u svijetu“ (Iv 17,13). Učitelj Isus ustvari ističe jednu jedinu želju, koja je izražena trima specifičnim molbama, a ta se odnosi na istinski život koji Otac želi darovati, a dijete ga s otvorenošću prihvaća.

Ta međusobna ljubavna uskladenost Božje i ljudske želje izgleda međutim da je prekinuta u jednom trenutku. To se događa u prvom dijelu treće prošnje *Očenaša*, koja u latinskom izričaju glasi: *Et ne nos inducas in tentationem*. Tu ustvari, po prvi i jedini put, molitelj zahtijeva od Boga da ne čini nešto onomu koji ga moli. Izgleda kao da se Božja namjera i Božji plan zaustavlja nečim što, eto, dijete ne želi. Još gore, slika koja se time stvara o Gospodinu izgleda zaista nedolična jer daje dojam kako je Bog izvoditelj čina koji je zapravo opasan i štetan za molitelja.

Upravo taj vidik stvara pastoralnu nelagodu i potaknuo je mnoge egzegete i odgovorne u Crkvi, među kojima je i papa Franjo, na potrebu izmjene te formulacije koja se stoljećima rabi u liturgijskoj molitvi. Time bi se odgovorilo na suvremenu senzibilnost te bi se predstavila ispravnija slika o Bogu u kojoj bi bilo više poštovanja.

Ta poteškoća nije nova u povijesti Crkve. Već je u prvim stoljećima kršćanstva kružila jedna latinska verzija koja je imala Matejev tekst toga dijela *Očenaša* (Mt 6,13)⁴ u nešto drukčijem obliku od onoga koji nam je stigao posredstvom

4 Prema Lk 11,4 čini se ipak da su se stare latinske verzije slagale u prijevodu: *et ne nos inducas in tentationem* (usp. A. Jülicher, *Itala. Das Neue Testament in altlateinischer Überlieferung*, Berlin — New York, W. De Gruyter, 1972, 128).

Vulgate. Te riječi glase: *et ne passus nos fueris induci in tentationem*,⁵ a mogle bi se prevesti orijentaciono na sljedeći način: „i ne dopusti da budemo uvedeni u napast“. Tumačenje ugledanih zapadnih Otaca, kao što su Tertulijan, Ciprijan, Ambrozije, Augustin i Jeronim, inspiriralo je komentatore sve do naših dana da pristupe tomu tekstu u obzoru biblijske teologije. Način njihova tumačenja išao je u sljedećem smislu: „ne dopusti da uđemo u kušnju (i/ili da podlegnemo) u kušnji“; ili pak: „ne prepusti nas kušnji / ne ostavi nas u kušnji“.⁶ Izgleda da se kao po dogovoru moderni prijevodi usmjeravaju u takvom smjeru.⁷

Ovaj se pisani prilog u biti smješta u takvu perspektivu. Željeli bismo ipak dati svoj prilog koji bi bio na neki način inovativan. S jedne strane, nastojat ćemo biti i ostati što je moguće bliže onomu što nam je predano u slovu evandeoskog teksta. S druge strane, nastojat ćemo produbiti smisao te teške prošnje u *Očenašu* koja se, kako nam se čini, ne ograničava na prošnju Božje podrške u duhovnoj borbi.

Analiza biblijskog teksta

O problematičnoj prošnji složno svjedoče dva evanđelja, Matej (Mt 6,13) i Luka (Lk 11,4), te ranokršćanski spis *Didachè* (8,2). Što se tiče teksta *Očenaša*, u cjelini postoje razlike, i to bitne, između dužeg oblika u Mt 6,9–13 i kraćeg u Lk 11,1–4. Međutim, kada je riječ o našoj prošnji („i ne uvedi nas u napast“), tekstualne se tradicije u rukopisima savršeno podudaraju (to vrijedi također za *Didachè*). S obzirom na sam sadržaj, ta je prošnja bez paralele u literaturi Staroga zavjeta. Trebali bismo, dakle, prepoznati u njoj izvorni prilog Isusova naučavanja.

Grčki tekst (*kai mē eisenenkēs hēmas eis peirasmon*) — za koji smatramo da treba biti normativan pri tumačenju⁸ — sastoji se od četiri gramatička elementa (ispred njih je veznik *kai*, koji povezuje tu prošnju s prethodnim prošnjama).

1) Posebnu pozornost trebamo obratiti na *glagol* (*eispherein*), koji je u konjunktivu aorista, s voljnom karakteristikom, ima značenje ‘smjestiti, uvesti, staviti (nešto ili nekoga) unutar određene stvarnosti’. U nekim modernim prijevodima nedostaje respekt prema izvornom grčkom tekstu. To su prevoditelji koji

5 Usp. P. Sabatier, *Bibliorum sacrorum latinae versiones antiquae, seu Vetus Itala, et Caeterae quaecumque in Codicibus Mss. & antiquorum libris reperiri potuerunt*, III, Parisiis, Reginaldi Florentain Typographia, 1751, 34.

6 Također Katekizam Katoličke Crkve, br. 2846, naginje takvoj interpretaciji.

7 Ustvari, novi talijanski biblijski prijevod (CEI, 2008) kako u Mt 6,13, tako i u Lk 11,4 ima: »E non abbandonarci alla tentazione« („I ne napusti nas u napasti“). No, promjena u talijanskom biblijskom prijevodu nije još ušla u liturgiju. Stalno Vijeće CEI, koje se sastalo u Rimu, odlučilo je sazvati izvanredni skup biskupa (12. do 14. studenoga 2018.) kako bi raspravili i odobrili treće izdanje Rimskog misala u kojem će biti novi prijevod *Očenaša*.

8 Bilo je pokušaja obrnutog prijevoda, neke vrste prijevoda unazad, s grčkog na aramejski, s pretpostavkom da je Isus dao učenicima *Očenaš* na tom semitskom jeziku koji je bio u uporabi u njegovoj domovini. Umjesto da se odlučimo za ovaj ili onaj od raznih takvih prijevodnih pokušaja, smatramo da je s metodološkog gledišta ispravnije držati se grčkog teksta molitve Gospodnje koji je prihvaćen kao kanonski tekst u Crkvi.

se u svojim prijevodima odlučuju za umekšani oblik aktivnog glagolskog oblika (primjerice „ne napusti nas“, „ne ostavljaj nas u nemilosti“ i slično).⁹ Latinski prijevod stare zapadne liturgije (*et ne nos inducas*) prenosi grčki izraz doslovno u latinski jer glagol *inducere* znači po sebi ‘voditi u, unutra’. Talijanski, kao i hrvatski prijevod, kojim se služimo u liturgiji, s glagolom *uvesti*, samo je prebačaj s latinskog i stoga nije sadržajno adekvatan jer ta riječ označava više moguću namjeru nego preciznu radnju u prostornom ambijentu.

2) Drugi je element osobna zamjenica (*hēmas*), koja u odnosu na prethodni glagol ima ulogu izravnog objekta. Zamjenica *mi* označava one koji mole i ona je zajednička svim prošnjama drugog dijela *Očenaša*. Također, u našoj je prošnji prisutan, dakle, komunitarni horizont.

3) Prijedlog *eis* (‘u’), koji je već prisutan kao dio glagolske riječi *eispherein*, ističe ideju pokreta „prema“, a možda također precizniju nijansu smještaja „unutar“ određene stvarnosti.

4) Imenica *peirasmōs* čini semantički diskriminirajući element u našem čitanju biblijskog teksta. Razumijevanje (i posljedično prijevod) tog termina ima određenu važnost za ispravno shvaćanje Isusove molitve. Kako glagol *peirazein*, tako i imenica koja od njega proistječe *peirasmōs*, imaju široki raspon značenja koja idu od „pokušaja“ (Dj 9,26; 16,7; 24,6) do „provjeravanja“ (2 Kor 13,5), od „kušnje“ (shvaćene kao situacije koja je teška, bolna i opasna) do „napasti“ (koja podrazumijeva specifičnu vrijednost i prigodu etičkog ili religioznog zla). Odlučivanje za jedno ili naprotiv za drugo značenje ovisno je o kontekstu, a posebno o činiteljima i njihovim namjerama. Što se tiče naše prošnje iz molitve *Očenaš*, odluka je skoro jednoglasno davana terminu „napast“ u starim latinskim verzijama i u raznim modernim prijevodima.

Mi, naprotiv, predlažemo da tu prošnju kažemo na sljedeći način: „ne uvedi nas u kušnju“, ili malo drukčije, ali s istovjetnom dinamikom: „ne stavi nas na kušnju“.¹⁰ Činjenica je da je osnovni smisao grčkog korijena već navedenog glagola „kušati“, „staviti na kušnju“. Upravo na taj način obično su prevedeni i glagol i imenica u drugim kontekstima u Novom zavjetu: (usp. Lk 8,13; 22,28; Dj 5,9; 20,19; Gal 4,14; 2 Kor 13,5; Heb 2,18; 4,15; 11,17; Jak 1,2; 1 Pt 1,6; 4,12; 2 Pt 2,9; Otk 2,2). Samo ako je aktivni subjekt zlonamjerna, koji namjerava staviti nekoga u teškoće — kao u slučajevima u kojima nastupa Sotona ili netko drugi tko je izopačen (usp. Mt 4,1.3 i paralelna mjesta; 1 Kor 7,5) — samo u tim malobrojnim slučajevima prikladno je upotrijebiti nijansu glagola „napastovati“ u smislu čina kojemu je cilj da netko padne uslijed zavodjenja ili obmane.

Upravo stoga je evidentno da čin „napastovanja“ ne može biti primijenjen na Boga jer je takvo nešto kontradiktorno njegovoj naravi dobrog Oca. To je

9 Poneki pisac rječnika smatra da bi, umjesto kauzativne vrijednosti („ne uvedi nas“, ne učini da se nadamo u...), trebalo dati permisivnu vrijednost („ne dopusti da udemo“) trećoj prošnji drugog dijela *Očenaša*. To mišljenje temelje na eventualno istovjetnoj nijansi kakvu bi imao pretpostavljeni aramejski izvornik.

10 Taj interpretativni oblik nije uobičajen u studijama o *Očenašu*. Iznimku ima: M. Philonenko, *Il Padre nostro. Dalla preghiera di Gesù alla preghiera dei discepoli*, Torino, Einaudi, 2003, 105.

uostalom rečeno sasvim izričito u Jak 1,12–15: »Blago čovjeku koji trpi kušnju (*peirasmon*): prokušan, primit će vijenac života koji je Gospodin obećao onima što ga ljube. Neka nitko u napasti (*peirazomenos*) ne rekne: Bog me napastuje (*peirazomai*). Ta Bog ne može biti napastovan (*apeirastos*) na zlo,¹¹ i ne napastuje (*peirazei*) nikoga. Nego svakoga napastuje (*peirazetai*) njegova požuda koja ga privlači i mami. Požuda zatim, zatrudnjevši, rada grijehom, a grijeh izvršen rada smrću.«

Ustvari — a to je činjeničnost koju ističe više puta biblijska tradicija — Bog čovjeka „stavljajući na kušnju“ na različite načine.

Koji smisao ima onda moliti Boga: „ne stavi nas na kušnju“?

U kojem smislu Bog „stavljajući na kušnju“?

U kojem smislu Bog „stavljajući na kušnju“?

Prema poganskom shvaćanju, božanstvo vrši svoj utjecaj nad štovateljima dajući im povlastice i pogodnosti. Nesreće i nevolje u koje ljudi upadnu (primjerice sve ono što se događalo Odiseju na povratku u Itaku) pripisuju se raznim protivnim silama (božanskim ili ljudskim) ili im se uzrok traži u odredbi *fatuma*, što u poganstvu zauzima neupitno mjesto u sudbinama tijekom povijesti. Izraelska tradicija, međutim, govori o Bogu koji stoji iza svakog događaja, u čijim je rukama život i smrt svakog stvorenja. Ništa ne može umaknuti pred Njegovom moći. Naprotiv, na tajanstven način sve što se događa predstavlja izričaj dobrostivog i providonosnog djelovanja Njegova božanskog očinstva.

To nikako ne znači da je ljudskomu biću oduzeta sloboda i odgovornost za vlastito djelovanje. Nije točno da biblijska objava ne uzima u obzir takozvane „drugotne uzroke“. Naprotiv, priznaje ih i promovira. Ona međutim ističe da je Bog toliko svemoguć i dobar te vodi svaku stvar prema dobroj završnici. Tako čini čak i kad ljudsko biće djeluje loše i izazovno. Primjer i slika za to je sudbina Josip Egipatskog. Prodali su ga kao roba, ali on je postao izvor života za svoju braću (Post 45,4–8). Ta je osoba predlika Krista koji je osuđen na smrt bezumnošću i zlobom svojih sunarodnjaka, ali kada je uskrišen Božjom moću, postao je posrednik sveopćeg spasenja (Dj 2,23–24; 3,17–18; 4,27–28).

O problematici kako inspirirana tradicija tumači zlokobne događaje vrijedilo bi uložiti puno truda. Enigma patnje i smrti ne prestaje biti poticajem za trajnu mudrosnu raspravu, iako već postoje o tome razni interpretativni pristupi u Bibliji. Sasvim ukratko, možemo reći da su neki aspekti ljudske patnje objašnjeni u Svetom pismu kao posljedica grijeha (Post 3,16–19; Pnz 29,21–27). U takvom slučaju Bog je htio i dopustio oblike patnje koja se događala tijekom povijesti ne samo kao dužno zadovoljenje pravde kojom se kažnjava počinjeno zlo, nego još

11 Valja, dakle, zaključiti da je također neprikladan izričaj „napastovati Boga“ (a taj je čest u našim biblijskim prijevodima). Umjesto toga prikladnije bi bilo kazati „staviti Boga na kušnju“ (kao izričaj nepouzdanja u Boga).

više kao ljekovito sredstvo, kao disciplinska mjera, koja je korigirajuća i odgojna, koja je pomoć grješniku da napusti zlo i prione uz dobro (Izr 3,11–12).

Međutim, druga iskustva patnje koja su prilično česta nisu ni najmanje povezana s grijehom, ali ih Gospodin dopušta uvijek s mudrosnom svrhom da bi te patnje pokrenule dobru odluku u čovjeku. Upravo je to točka u biblijskoj tradiciji u kojoj se pojavljuje pojam „kušnje“. Ta misao nije možda sasvim uvjerljiva, ali je ipak korisna jer nudi vjerniku hermeneutički ključ razumijevanja na koji način treba prihvatiti tamnu dramu zla koje udara „pravednika“, a da pri tome ne izgubi vjeru u Božju pravednost. Sjetimo se u tom kontekstu što se dogodilo Jobu. Nije postojao na zemlji — kaže sveti tekst — nijedan čovjek koji je bio tako neporočan i pravedan koji bi se mogao usporediti s Jobom (Job 1,1.8; 2,3). No Jobova pravednost, kako nastoji protumačiti Sotona, mogla bi biti proračunata da postigne od Gospodina nagrade i dobra, a ne izričaj čistog štovanja i predanja Gospodinu. Stoga jedino kušnja, koja se sastojala u oduzimanju dobara, djece i samog zdravlja, mogla je ukazati na čistoću namjera i religioznu kvalitetu te osobe.

Takva božanska mjera nosila je sa sobom i rizike. Zapravo, ljudsko biće lako se pobuni kada ga pogodi neka vrsta lišavanja (koje je stvarno ili pretpostavljeno) njegova vlastitog bića. Povijest Izraela pokazala je u konkretnosti teškoću kušnje koja se na karakterističan način pokazala u pustinji (Pnz 8,2). S jedne strane, Bog namjerno vodi svoj narod u divljinu pustoši koja simbolizira svaku vrstu manjkavosti jer u njoj nema ni kruha ni vode ni vidljive staze kojom se može ići (Jr 2,6). Uz mučne klimatske okolnosti vrebale su ih opasnosti iz zasjeda (Pnz 25,17–18) i nemilosrdni neprijatelji (Pnz 25,17–18). S druge strane, upravo je u pustinji Bog dao Izraelu Zakon da bi mogao shvatiti i priznati »kako čovjek ne živi samo o kruhu nego da živi o svemu što izlazi iz usta Gospodnjih« (Pnz 8,3). Izraelov doživljaj u pustinji figura je ljudske povijesti koju zapravo Sveto pismo predstavlja kao neprestani slijed kušnji jedne za drugom. Izabranik, miljenik Božji, nije od toga nipošto pošteđen. Naprotiv, sluga Gospodnji dragovoljno se podvrgava kušnji, s još većom spoznajom, i s izričitom svjedočanstvom, mučenika. Pravda i blaženstvo dobivaju na taj način tajanstven oblik. Za razumijevanje i prihvaćanje takve stvarnosti potrebno je svjedočanstvo proroka i inspiriranih mudraca. Sjetimo se kako je govorila Judita svojim sugrađanima: »Zbog svega toga zahvalimo radije Gospodu Bogu našem što nas iskušava kao što je iskušavao i očeve naše. Sjetite se kako je činio s Abrahamom, kako je iskušavao Izaka, što se dogodilo Jakovu u Mezopotamiji sirijskoj kad je pasao ovce Labana, svoga ujaka. Jer kako je iskušavao njih da bi iskušao njihova srca, tako postupa s nama da se popravimo, a ne da nam se osveti, jer Bog iskušava one koji su mu blizu« (Jdt 8,25–27).

Na toj su istoj liniji ne samo stara Izraelova mudrost (Job 23,10; Izr 17,3; Mudr 3,5), nego i tradicija mlade Crkve, o čemu svjedoče Jak 1,12; 1 Pt 1,67, te posebice Jak 1,2–4, gdje apostol, upućujući svoju riječ plemenima u raseljeništvu piše: »Pravom radošću smatrajte, braćo moja, kad upadnete u razne kušnje znajući da prokušnost vaše vjere rađa postojanošću. Ali neka postojanost bude na djelu savršena da budete savršeni i potpuni, bez ikakva nedostatka.«

Sam Isus proglašava blaženima one koji su progonjeni (Mt 5,10–12). A u svjetlu svega što smo do sada rekli možemo bolje shvatiti zašto je Duh odveo i Sina čovječjega u pustinju. Time je Isus pokazao svoju savršenu poslušnost Ocu odbivši obmanjujuće Napasnikove riječi (Mt 4,1–11): to je bila simbolična anticipacija Isusove spremnosti da ude u najveću kušnju, kušnju svoje Muke (Heb 2,10.18; 4,15; 5,7–10).

Ne stavi nas na kušnju

Ako je život ljudi, onako kako ga predstavlja Sveto pismo, neprestano podvrgnut kušnjama, i ako to predstavlja mudru Božju uredbu, sa svrhom da čisti namjere srca i produbljuje duhovnu kvalitetu pravednika, kako se onda može razumjeti prošnja u *Očenašu* koja naizgled traži nešto što je suprotno tomu?

Sjetimo se sada osobito onoga što smo rekli na početku ovog našeg pisanog priloga o potrebi da ispravno protumačimo smisao prošnji koje upućujemo Bogu. Molitelj kojega je poučio Krist ne namjerava tražiti ništa drugo mimo onoga što Bog hoće. »Budi volja tvoja« ostaje jedina istinska želja onoga koji moli pomoć.

Razne prošnje drugog dijela *Očenaša* izlažu pred Oca razna stanja, potrebe i nevolje u kojima se nalazi zajednica u molitvi. Nipošto se time ne pretpostavlja da Bog ne bi bio u tijeku onoga što nam se događa ili da ne bi imao volje priteći nam u pomoć. Zapravo, mi se tim prošnjama podsjećamo raznih vidika i okolnosti u kojima nam Otac pokazuje svoje dobrohotno i milosrdno djelovanje. Jedno je pak od teških stanja ljudske egzistencije iskustvo boli koje je izazvano nedostatkom nekog važnog dobra ili čak neophodnog dobra. Pravedno je i nužno tada da molitelj ne samo predstavi Bogu svoje patnje, nego i da izrazi koliko mu one uskraćuju zamah vjere i nade. Ako bi netko tražio u molitvi da bude izložen oluji zla, očito bi to bio čin ohole umišljenosti. Isto tako, onaj tko bi mislio da je sam sposoban nadvladati poteškoće, taj bi upao u ne manju oholost. Naprotiv, ako zamolimo Oca da nas poštedi vatre kušnje, bio bi to čin koji Bog prihvaća i uslišava. Onaj tko moleći *Očenaš* traži od Oca da ne bude stavljen u peć boli jer priznaje da bi to za njega mogla postati „napast“, opasna prigoda za gubitak nade u Providnost, kao i propuštena mogućnost da slavi Stvoritelja života.

Onaj tko osjeti, kao Isus u Getsemanskom vrtu, kako se približava užasna prijetnja smrti, tko doživi dakle u srcu veliku tjeskobu (Mt 26,38), pozvan je da ponavlja molitvu s Kristom: „Oče moj, ako je moguće, neka me mimoide ova čaša“ (Mt 26,39). Jer samo kada traži da ne doživi smrt, molitelj priznaje da je život ono dobro koje treba željeti. Jer samo dok traži da živi, vjernik će prihvatiti Božju volju kao stvarno uslišanje svoje molitve (Heb 5,7).

Dramatičan trenutak kušnje predstavlja se u svijesti u nekim osobitim okolnostima: kada se približava opasnost, kada ona već poprima strahovite konture. To je trenutak tame. Može to biti neka prirodna katastrofa, ekonomska nestabilnost, teška bolest ili neprijateljstvo koje prijete brojnim i neizrecivim patnjama. Ako dobro promotrimo svoje spontane molitve, ako se uostalom upitamo što to molimo od Boga kada mu otvorimo svoje srce, zaključit ćemo da ga svaki puta

molimo da ne upadnemo u kušnju. Dapače, kao što nas poučava Isus u posljednjoj prošnji *Očenaša* (prema Matejevju tekstu), molitva Gospodnja traži da budemo „izbavljeni od zla“, čime molimo da budemo izbavljeni iz svake opasnosti koja se protivi životu i, prema tome, koja se protivi samomu Bogu.

Nije riječ, dakle, o tome da molimo Oca da budemo tek u stanju nadvladati napasti i pobijediti zavodjenja Zloga — što je bez ikakve sumnje potrebno — nego se molitelj utječe Bogu za pomoć jer osjeća svoju malenost i krhkost i zna da se na njega odnose Isusove riječi: »Duh je, istina, voljan, no tijelo je slabo« (Mt 26,41). Upravlja svoju molitvu kako bi bio u stanju prebroditi tamu noći i ne izgubiti se u njoj. Mislimo na sve one koji se obraćaju Isusu moleći ga za ozdravljenje. Mislimo također na brojne molitve koje svakodnevno ponavljamo, služeći se opet i opet riječima psalama ili liturgijskim molitvama. Mislimo konačno na tolike zazive koji nastaju u našim srcima kada zamijetimo neku opasnost ili smo pogođeni tjeskobom zbog budućnosti ili nas je već dotaknuo neki simptom zla. Upravo tako, svekolika raznovrsnost načina kojima zazivamo Gospodina skupljena je i sva je zbijena u jednu jedinu prošnju koja glasi: „Ne stavi nas na kušnju.“

Ona je općenita i formulirana je u negativnom obliku jer, premda traži pomoć, ne izriče precizne oblike pomoći koje očekuje. Onaj tko moli *Očenaš*, priznajući svoje slabosti i strahove i priznajući neizravno lošu kvalitetu svoje vjere, povjerava se milosrdnoj volji Oca, koji će znati povesti svoju djecu tamo gdje je dobro za njih. Molitelj se uzda, dakle, u nacrt koji zna jedino Bog, slaveći na taj način mudru dobrotu Očevu. Povjerava mu se molitvenim zazivom da bi izrekao svoju ljubav za život. Povjerava mu se s punom nadom znajući da je već uslišan i to čak iznad onoga što njegovo srce može zaželjeti.

Evangelje, ali i Sveto pismo u cjelini, poučava nas da pasti u napast znači izgubiti pouzdanje u Boga na način da ljudsko biće počinje prijanjati, umjesto uz Boga, uz neke druge stvarnosti i neke zamjenske vrijednosti za koje bezumno smatra da su bolja jamstva života. S obrnutog gledišta pak, prevladati napast istovjetno je s obnovom čina vjere u Gospodina. A to će se dogoditi ne samo u trenutku kada nestane kušnja, kada soba zamijeti da je stiglo spasenje: napast je ustvari nadvladana u trenutku kada je osoba uputila Ocu svoju molitvu. Molitva se tako pokazala kao potvrda činjenici kako je kušnja, umjesto da bude prigoda za zlo, na paradoksalan način postala je *kairos* za duhovni događaj. Zapravo, molitva kojom osoba traži da ne ude u kušnju čežnja je i zahtjev za životom koju molitelj čini ponizno i hrabro, s pouzdanjem da će se Otac dobrotivo zauzeti i u svojoj nedokučivoj mudrosti odlučit će se za ono što je korisno, prikladno i što ide u prilog djetetovu dobru.

Posljednja je prošnja *Očenaša* krik koji je natopljen ljubavlju. To je točno ponajviše stoga jer se molitelj obraća Ocu s povjerenjem i izriče to na način iz kojega je očito da on vjeruje u Ljubav, pokazujući istodobno svoju vlastitu ljubav prema Onomu komu kao vjernik povjerava svoj život. Završni zaziv *Očenaša* krik je ljubavi jer to nije molitva pojedinca koji je prisiljen na molitvu zbog svojih osobnih potreba. *Očenaš* je molitva zajednice, molitva zapravo svakog vjernika kao glasa koji izriče očekivanje jedne jako velike skupine u molitvi. To je Crkva.

Još više, to je glas svih osoba na zemlji koje iščekuju znakove Božje dobrostivosti (Ps 86,17). I budući da je molitva *Očenaša* izričaj stvarne solidarnosti sa siromašnima i patnicima u svijetu, ona je molitva koju Otac ljubi. To je molitva koja postaje uslišana već u samom činu kad poteče s usana molitelja. Na taj je način Božje Ime sveto i proslavljeno jer je ljubav prožela zemlju.